

Výzkumný rozhovor

Kvalitativní výzkum užívající techniku **rozhovoru** krok za krokem

1. Tematizování výzkumu/studie (proč a co je předmětem výzkumu)
2. Vytvoření podoby/designu výzkumu
3. Provedení rozhovorů
4. Přepis rozhovorů
5. Analyzování rozhovorů, „výsledky“
6. Verifikování výsledků výzkumu
7. Reportování/zveřejnění výsledků

Rozhovor v kvalitativním výzkumu obecné charakteristiky

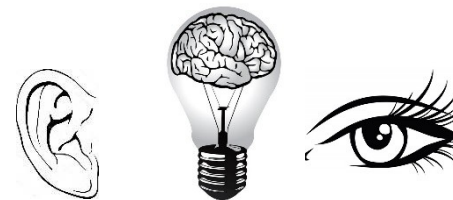
Pozor: velmi různé podoby rozhovoru (kvalitativní i kvantitativní)

Společné charakteristiky:

- **přímá interakce** mezi výzkumníkem a respondentem v reálném čase,
- výzkumník/tazatel převážně klade otázky, informant/respondent převážně poskytuje odpovědi,
- s cílem získat široké spektrum informací o daném tématu,
- nejde o jednostranné získávání dat z respondentů, ale o **společné vytváření smysluplných výpovědí (!)**
- časově náročnější a intenzivnější než kvantitativní metody.

Rozhovor – zdánlivě prostá věc

Vypadá jednoduše, ale je to náročná záležitost!

Tazatel musí současně:

- poslouchat, co dotazovaný právě říká a interpretovat, co tím má na mysli;
- přemýšlet, jestli to co říká, má nějaký význam pro to, co se chceme dozvědět;
- přemýšlet v kontextu toho, co právě slyšíme, co se opravdu chceme dozvědět;
- sledovat chování dotazovaného a odvodit si z toho poznatky pro lepší pochopení toho, co říká
- uvažovat, jestli to, co říká, má vztah k tomu, co říkal před 20 minutami, ale trochu jinak
- připravovat si konkrétní znění otázky tak, aby odpovídalo tomu, co právě říká
- sledovat nahrávací zařízení, jestli dobře pracuje, jestli nedocházejí baterie či nekončí kazeta
- sledovat čas, jestli je třeba rozhovor urychlovat nebo naopak zvolnit tempo
- přemýšlet, jestli respondentovo hraní si s tužkou a poklepávání o stůl před diktafonem neučiní nahrávku nesrozumitelnou
- přemýšlet, jak si lépe přisednout, když vás už brní nohy...

Druhy rozhovoru

(interview)

STRUKTUROVANÝ (S OTEVŘENÝMI OTÁZKAMI)

- **předem** pečlivě **formulované otázky**, s relativně omezenou možností ptát se i na jiné věci, omezuje se tím možnost, že data/informace se budou u jednotlivých rozhovorů strukturně lišit

POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR, ROZHOVOR POMOCÍ NÁVODU

- **návod** představuje soubor otázek nebo témat, která jsou předmětem rozhovoru, s otázkami i jejich pořadí lze nakládat relativně volně, zaměření zůstává, ale více se dbá na možnost respondenta sdělit výzkumníkovi svoje osobní zkušenosti, perspektivy, cílem bývá rekonstrukce subjektivních teorií
- používají se otevřené, teoreticky odvozené a případně konfrontační otázky

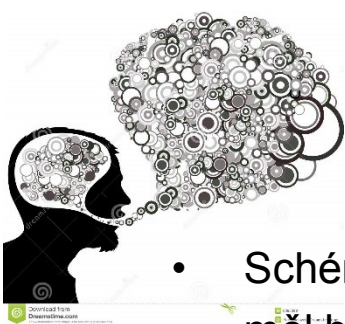
PROBLÉMOVĚ ZAMĚŘENÝ ROZHOVOR, EXPERTNÍ ROZHOVOR

- předem připravený soubor otázek nebo témat, která jsou předmětem rozhovoru, s otázkami i jejich pořadí lze nakládat relativně volně, zaměření však vyžaduje předem velmi dobrou **znalost problémové oblasti**
- nezajímá osobnost respondenta, ale výhradně jeho schopnost působit jako odborník na danou problematiku
- Respondent do výzkumu nevstupuje jako jednotlivý případ, ale reprezentuje celou skupinu resp. určité vědecké oboru

ETNOGRAFICKÝ ROZHOVOR, NEFORMÁLNÍ ROZHOVOR

- **spontánní** kladení otázek především v průběhu zúčastněného pozorování v terénu (obvykle nevolíme čas ani místo, spíše se „přihodí“), individuální přístup k respondentovi, poznání do hloubky,
- často dlouhodobá práce s respondentem (opakování rozhovorů), snaha učinit z respondenta „informanta“ (aniž bychom ho od dalšího rozhovoru a aniž bychom s ním hráli nefér hru)
- velmi závisí na tazateli a jeho schopnostech navázat komunikaci/vztah s respondentem, analýza je složitá,

NARATIVNÍ ROZHOVOR

- Schéma otázka-odpověď zavrhuje (nedůvěřuje možnosti takto zachytit subj. zkušenost)
- měl by mít podobu **volného vyprávění** (se začátkem, vývojem a koncem), výpověď není „rozlámaná“, ale celistvý konzistentní příběh, který umožňuje celostní pohled
- výzkumník by měl umět stimulovat respondenta a vést ho k tomu, aby sám vyprávěl
- zpravidla velmi široká otázka v úvodu a minimální zasahování v průběhu
- vyžaduje respondenta se schopností spíše vést monolog (není mu to nepříjemné, umí)

EPIZODICKÝ ROZHOVOR

- Předpokládá, že vzpomínky strukturujeme ve formě epizodické (události) a sémantické (znalosti)
- Využívá kombinaci narativního a polostrukturovaného
- Cílem je odhalit zkušenosti, které respondent není schopen plnohodnotně vyjádřit ani skrze samotné vyprávění, ani skrze odpověď na konkrétní otázku.

FENOMENOLOGICKÝ ROZHOVOR

- je specifickou podobou narativního rozhovoru
- zjednodušeně: jde o tři různě postavené rozhovory
 - 1. **historie** života respondenta, používají se otázky JAK?,
 - 2. získávání podrobností o **zkušenostech** respondenta, např. rekonstrukce konkrétního dne spojeného s nějakou zkušeností,
 - 3. **reflexe** zkušeností respondentem – smysl života a jeho směřování

Obecná upozornění

Rozhovor je často používanou technikou; to ovšem neznamena, že je tomu tak vždy dobře.

Rozhovor má své opodstatnění **tam, kde chceme zjistit subjektivní vědění** (teorie) lidí nebo jejich prožívání, **sedimentovanou subjektivní zkušenost** světa nebo jejich **životní vyprávění**.

Nehodí se příliš tam, kde nám jde o zkoumání toho, jak se společenský život odehrává. Pro tyto případy je lepší pozorování (vč. rozhovorů) nebo studium dokumentů.

Velký problém rozhovorů je otázka věcného souladu výpovědi a subjektivní zkušenosti. Jde od dvě reality, které spolu mohou mít jen málo společného, asi jako obraz a jeho předloha. Proto se musí vždy uvážit, kdy lze spojení výpovědi a zkušenosti realisticky předpokládat a kdy se zaměříme jen na výpověď jako svébytné sociální jednání.

Rozhovor – zdánlivě prostá věc

K rozhovoru máme připraveného sepsaného **průvodce** (seznam otázek nebo poznámek k rozhovoru), nějaké **záznamové médium**, tzn. blok na zapisování anebo nahrávací zařízení. Po rozhovoru si děláme **protokol rozhovoru**, tzn. zaznamenáme všechny potenciálně užitečné okolnosti rozhovoru.

Zadání semestrální studie

...gram praxe lepší než tuna teorie...

Kvalitativní výzkum s technikou rozhovoru krok za krokem

1. Tematizování výzkumu/studie (proč a co je předmětem výzkumu)
2. Vytvoření podoby/designu výzkumu
3. Provedení rozhovorů
4. Přepis rozhovorů
5. Analyzování rozhovorů, „výsledky“
6. Verifikování výsledků výzkumu
7. Reportování/zveřejnění výsledků

Cíl semestrální studie

Odkrýt subjektivně žitý příběh a význam profese „psycholog“ / „psycholožka“ (jak jej nazívají aktéři této profese)

=> ponořte se do problematiky a prostudujte dostupné materiály k problematice (seznamy profesních kompetencí, životopisy psychologů...)

Kvalitativní výzkum s technikou rozhovoru krok za krokem

1. Tematizování výzkumu/studie (proč a co je předmětem výzkumu)
2. Vytvoření podoby/designu výzkumu
3. Provedení rozhovorů
4. Přepis rozhovorů
5. Analyzování rozhovorů, „výsledky“
6. Verifikování výsledků výzkumu
7. Reportování/zveřejnění výsledků

Design semestrální studie

Zvolí jednotlivé týmy

- dle poznatků získaných v průběhu semestru (přednášky profesionálů)
- dle vlastních preferencí, schopností a možností

Z výsledku bude zřejmé, jaký přístup/typ kvalitativního výzkumu byl použit

Kvalitativní výzkum s technikou rozhovoru krok za krokem

1. Tematizování výzkumu/studie (proč a co je předmětem výzkumu)
2. Vytvoření podoby/designu výzkumu
- 3. Provedení rozhovorů**
4. Přepis rozhovorů
5. Analyzování rozhovorů, „výsledky“
6. Verifikování výsledků výzkumu
7. Reportování/zveřejnění výsledků

Rozhovory pro semestrální studie

- seznamte se s prostředím a jeho zvyklostmi, terminologií
- **získejte** volně přístupné informace (instituce, ordinace, webové stránky, ceník...)
- **vytvořte strukturu/schéma** rozhovoru (dle přístupu tématické okruhy či soubor otázek)
- dobré je připravit si **úvod** interview – představení výzkumu a úlohy tazatele i respondenta v něm, k čemu by to mělo vést, atd.

Rozhovory pro semestrální studie

- pozn.: vstupujete do terénu se znalostmi, které mohou vést k ne-vědomému *zkreslení*, pokuste se překonat a vystupovat vždy nestranně
- získejte předběžný souhlas psychologa/žky
- zajistěte bezpečné a nerušené prostředí
- zajistěte si a mějte s sebou záznamové médium včetně záložních baterií

Rozhovor pro semestrální studie

TAKTIKY A STRATEGIE

Začátek:

- respondent by měl být upozorněn, že nejsou špatné a dobré odpovědi
- jaký je účel rozhovoru a jak tento rozhovor bude probíhat, plus případně anonymita a nahrávání a rovněž případná možnost dalšího kontaktu tazatele ze strany dotázaného.
- Tazatel by měl dát respondentovi čas k tomu, aby si své odpovědi rozmyslel.

Konec:

- tazatel může dát prostor respondentovi k tomu, aby případně dodal k tématu něco, co doposud nezaznělo, prostor pro vyjádření pocitů z rozhovoru.

Rozhovor pro semestrální studie

TAKTIKY A STRATEGIE

Pořadí otázek

1. Dříve otázky týkající se současnosti, případně minulosti. (Otázky na budoucnost jsou do značné míry spekulativní, a proto méně spolehlivé.)
2. Jako první otázky, které se týkají popisu situace, jsou relativně bezproblémové a mají spíše širší, obecnější záběr.
3. Další fáze jsou otázky, které případně vyžadují interpretaci respondenta, jde o vyjádření jeho názoru – ty mohou být problematičtější, ale atmosféra důvěry navozená předchozí fází může pomoci
4. Případné demografické otázky až na konci, nebo nenápadně v průběhu. Takové otázky pomůžou k získání určitého rámce každého respondenta, mohou být důležité pro interpretaci.

Rozhovor pro semestrální studie

TAKTIKY A STRATEGIE

Využitelné typy otázek, otázky směřující ke/k

znalostem (jako fakta),

názorům (Co si myslíte, jaký je váš názor?)

zkušenostem respondenta (jde o aktivity respondenta, co dělá),

otázky demografické či kontextové (tak aby bylo možné charakterizovat dotázaného)

Rozhovor pro semestrální studie

TAKTIKY A STRATEGIE

Způsob kladení otázek (formulace)

Otevřené otázky mají umožnit respondentovi jakýkoliv směr a volbu odpovědi (tj. nelze přebrat uzavřené otázky bez možností),

otevřené, neutrální, jasné a citlivé a nemanipulativní
ne podmiňovací způsob otázek + hypotetické otázky

ne dlouhé otázky

neptat se v záporu

vyhýbat se složitým a abstraktním slovům

Rozhovor pro semestrální studie

TAKTIKY A STRATEGIE

Pokládat jen jednu otázku v jeden moment (tj. neptat se na víc věcí dohromady)!

Sondáž tj. doplňující otázky, které slouží k prohloubení informací, mají své obecné formy : Co se stalo ? Jak k tomu došlo ? Kde se to stalo ? atd., tazatel se na ně ptá jakoby mimochodem v průběhu rozhovoru.

Funguje i nonverbální komunikace (ticho, pokývání hlavou, vyjadřování zájmu atd.), která má povzbudit respondenta k odpovědi

Otázky formulované tak, aby respondent mohl vizualizovat danou situaci, tak aby si ji tazatel dokázal představit taky (Představte si tu situaci a popište mi, jak to probíhalo ?

Pokud rozhovor ubíhá jinam, tazatel respondenta má zastavit a nasměrovat ho správným směrem (třeba i tím, že si udělají přestávku)

Komunikace v průběhu rozhovoru jako rovnocenná

Rozhovor pro semestrální studie

Reakce respondentů na otázky

- schopnost lidské paměti je značně selektivní (toho si musí být tazatel vědom, ale naprosto s tím nepočítá respondent)
- odpovědi na otázky jsou relativní, nikoliv absolutní → odehrávají se v určitém (kulturním, společenském, aj.) kontextu, který musí tazatel znát a uvědomovat si ho.
- odpověď z jiné perspektivy na stejnou otázku, může ze strany respondenta přijít jiná odpověď, je potom na výzkumníkovi, aby tuto perspektivu dokázal identifikovat (Např. při spotřebitelských výzkumech na otázku, proč kupujete tento výrobek může být perspektivou jeho potřeba, cena, estetická otázka, atd.)
- strach z otázek (sociálně vhodné: „dobrý občan“, vzdělaná a informovaná osoba, morálně spolehlivá osoba × sociálně nevhodné: nemoci, nelegální a ne-normální jednání a chování, finanční status) – v případě našeho výzkumu by k takovému typu strachu vůbec nemělo dojít

Rozhovor pro semestrální studie

- záznam konzervujte na diktafon nebo jiné trvanlivé médium
 - před rozhovorem je vhodné nahlas na diktafon zaznamenat datum a jméno nebo kód respondenta
 - je vhodné zaznamenat souhlas subjektu/respondenta/informanta s účastí, průběhem a výsledky rozhovoru (bývá součástí nahrávky)
- souběžně si dělejte poznámky o obsahu (hodí se při průběhu – možnost reagovat, i po rozhovoru, když médium zklame)
- zaznamenávejte též (souběžně nebo bezprostředně po rozhovoru) vlastní pocity, myšlenky, reakce
- zaznamenejte též všechny okolnosti (kdy, kde proběhl, s kým, jaký byl, co měl na sobě...)

Rozhovor pro semestrální studie

Po skončení rozhovoru

- Přesvědčit se o tom, že rozhovor se skutečně nahrál
- Kontrola psaných poznámek
- Dodatečně dopsat jakékoliv další pozorování relevantní pro výzkum

Rozhovory pro semestrální studie

- použití techniky rozhovoru je podmínkou udělení zápočtu
- typ rozhovoru volí týmy samy (dle cílů, designu, přístupu, schopností, možností)
- z provedení rozhovoru musí být zřejmé, o jaký typ se jednalo

Kvalitativní výzkum s technikou rozhovoru krok za krokem

1. Tematizování výzkumu/studie (proč a co je předmětem výzkumu)
2. Vytvoření podoby/designu výzkumu
3. Provedení rozhovorů
- 4. Přepis rozhovorů**
5. Analyzování rozhovorů, „výsledky“
6. Verifikování výsledků výzkumu
7. Reportování/zveřejnění výsledků

Přepisy pro semestrální studie

- Doslovný komentovaný přepis
 - transkripce viz např.
<http://ujc.dialogy.cz/?q=node/89> (oddíly 3.1. - 4, 5, 8, 22-30, 3.3.1-2, 4)
 - Komentovaná transkripce znamená, že obsahuje i mimoslovní projevy
- Segmentace (dělení do menších celků)

Kvalitativní výzkum s technikou rozhovoru krok za krokem

1. Tematizování výzkumu/studie (proč a co je předmětem výzkumu)
2. Vytvoření podoby/designu výzkumu
3. Provedení rozhovorů
4. Přepis rozhovorů
5. **Analyzování rozhovorů, „výsledky“**
6. Verifikování výsledků výzkumu
7. Reportování/zveřejnění výsledků

Analýza pro semestrální studie

- Typ analýzy vyplyne z designu a techniky
- nejlépe užití postupů kódování, kategorizace a interpretace

Kvalitativní výzkum s technikou rozhovoru krok za krokem

1. Tematizování výzkumu/studie (proč a co je předmětem výzkumu)
2. Vytvoření podoby/designu výzkumu
3. Provedení rozhovorů
4. Přepis rozhovorů
5. Analyzování rozhovorů, „výsledky“
- 6. Verifikování výsledků výzkumu**
7. Reportování/zveřejnění výsledků

Verifikace výsledků semestrální studie

- nebude, jde o cvičnou studii

Kvalitativní výzkum s technikou rozhovoru krok za krokem

1. Tematizování výzkumu/studie (proč a co je předmětem výzkumu)
2. Vytvoření podoby/designu výzkumu
3. Provedení rozhovorů
4. Přepis rozhovorů
5. Analyzování rozhovorů, „výsledky“
6. Verifikování výsledků výzkumu
7. **Reportování/zveřejnění výsledků**

Reportování semestrální studie

Anonymizovaný záznam obsahující dvě povinné části = transkripce a analýza rozhovoru = nahrát do IS (zástupce týmu).

Uvést jména členů týmu včetně UČO

Výzkumný rozhovor

Konec dobrý, všechno dobré...